

5. Документи, які надані відділом управлінського обліку, дозволяють внутрішньому аудиту оцінити в ретроспективі причини та зіставити наслідки прийнятих управлінських рішень стосовно нематеріальних активів на підприємстві з реально існуючою ситуацією. До цих документів належать: план заходів щодо покращення нематеріальних активів; бюджет капітальних інвестицій; план розширення діяльності та ін.

Розглянуті документи, облікові реєстри, форми звітності у своїй сукупності формують інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту НМА. На підставі зазначених документів внутрішній аудитор розробляє тести, план заходів щодо підвищення ефективності політики управління НМА та проводить всебічний аналіз і консультування з питань обліку НМА.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те що інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту насамперед являє собою сукупність рахунків бухгалтерського обліку, первинних та управлінських документів, різноманітних форм звітності та безпосередньо впливає на вибір методів аудиту та аудиторських процедур які доцільно застосовувати під час проведення внутрішнього аудиту НМА. Вищевикладене дає підставу вважати, що актуальність обраної теми, її практична значущість, а також комплексний підхід щодо розкриття питань з визначення інформаційного забезпечення внутрішнього аудиту НМА визначає наукову і практичну цінність статті. Саме тому питання, які розглянуті автором потребують подальшого вивчення в частині розробки стандартів та методичних рекомендацій щодо впровадження комплексних заходів спрямованих на підвищення інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішнього аудиту НМА.

Література

1. Ивашкевич В.Б. Практический аудит: учеб. пособ. / В.Б. Ивашкевич – М.: Магистр, 2010. – 286 с.
2. Соколов Б.Н. Внутренний аудит и контроль: организация, методика, практика / Б.Н. Соколов. – М.: Издательский Дом «Бухгалтерский учет», 2010. – 272 с.
3. Ерофеева В.А. Аудит: учеб. пособие / В.А. Ерофеева, В.А. Пискунов, Т.А. Битюкова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2011. – 638 с.
4. Гордієнко Н.І. Аудит, методика і організація: навчальний посібник / Н.І. Гордієнко, О.В. Харламова, М.Ю. Карпенко. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 293 с.
5. Евдокимова А.В. Внутренний аудит и контроль финансово-хозяйственной деятельности организации: Практическое пособие / А.В. Евдокимова, И.Н. Пашкина. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2009. - 208 с.
6. Жминько С.И. Внутренний аудит / С.И. Жминько, О.И. Швырёва, М.Ф. Сафонова. - Ростов н /Д : Феникс, 2008. - 316 с.
7. Бычкова С.М. Практический аудит / С.М. Бычкова, Т.Ю. Фомина; под ред. С.М. Бычковой - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Эксмо, 2009. - 176 с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України №242 від 18.10.1999 р. (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України №750/4043 від 02.11.1999 р.) // Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку: нормативна база. Нова редакція. – Х.: Курсор, 2008. – 318 с.
9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. N 291 (із змінами і доповненнями) // Офіційний вісник України: Зб. актів законодавства / М-во юстиції України. – К., 1999. – № 52 ст.- 2006.- С.67-166.

Рецензент докт.екоп.наук, професор С.П. Наливайченко

334.72(477)

*Солодовнік О.О., к.е.н., доцент,
Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури*

ФІНАНСОВІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТИМУЛИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективність функціонування і розвитку підприємства, як виробничо-економічної системи, залежить від ступеня його пристосованості до зовнішнього оточення, що виявляється в його зв'язках із зовнішнім середовищем. Звичайно для успішної дії підприємству в умовах невизначеності під впливом зовнішнього середовища, що постійно змінюється, необхідне перманентне коригування структури.

Реструктуризація українських підприємств відбувається в складних умовах структурної перебудови національної економіки та світового господарства в цілому. Глобальне порушення усталеної системи фінансово-економічних відносин та невизначеність щодо її подальшого розвитку актуалізують завдання визначення передумов, напрямів та стимулів набуття підприємствами нових форми та структури, адекватних вимогам зовнішнього середовища.

Аналіз публікацій і досліджень із окресленої тематики свідчить, що останнім часом увага науковців і практиків до проблеми обґрунтування концептуальних основ структурної перебудови економіки України значно зросла. Серед них передусім слід назвати відомих вчених-економістів О. Амошу, В. Вишневського, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Дибубу, Л. Збаразьку, С. Науменкову, Ю. Уманціву, А. Чухно, експертів Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку (UNCTAD), МВФ, Світового банку та інших міжнародних організацій, а також представників українського політикуму [1, 2, 5, 6, 8 - 10, 12 - 15, 17]. Однак дослідження, наукові розробки і пропозиції цих вчених та експертів не охоплюють усі аспекти проблеми, зокрема, низка питань, пов'язаних із обґрунтуванням механізмів фінансового стимулювання реструктуризації вітчизняних підприємств, висвітлені недостатньо.

Мета статті полягає у визначенні фінансових передумов реструктуризації підприємств в Україні та обґрунтуванні напрямів покращення результативності використання фінансових стимулів у забезпеченні структурної перебудови національної економіки.

Посилення впливу екзогенних факторів на розвиток національних економічних систем стало однією з основних тенденцій розвитку світового господарства на рубежі ХХ-ХХІ ст. Українська економіка через високий ступінь відкритості та невідповідність внутрішніх структур зовнішнім умовам дедалі більше відчуває негативний вплив явищ і процесів зовнішнього світу.

Інтенсивна лібералізація та дерегуляція фінансової сфери, широке та швидке розповсюдження інформаційних технологій і революційний за своїм змістом стрибок у галузі міжнародних комунікацій забезпечили протягом останніх кількох десятиліть значне зростання інноваційної активності у фінансовій сфері, що обумовило такі основні зміни у структурі національних і світового фінансових ринків, як: поява нових та зміцнення позицій існуючих небанківських фінансових установ, перерозподіл на їх користь сфер впливу; зростання взаємозалежності різних сегментів фінансових ринків; модифікація фінансових відносин, характерною рисою якої стало зростання масштабності, мобільності, диверсифікації та інтеграції фінансових ресурсів і потоків; поява великої кількості нових фінансових інструментів, спрямованих на отримання швидких прибутків; збільшення частки міжнародних спекулятивних операцій в потоках фінансового капіталу. Одночасно зі значним збільшенням розмірів фінансових ринків та масштабів потоків капіталу відбувалися й інші відчутні зміни у фінансовій сфері, які мають архітектонічний характер: активізація процесів переходу від однополярного світу до багатополярного, що супроводжується перебудовою у «валютній ієрархії»; зміна «вагової» складової різних валют у світовій системі; глобалізація системи регулювання світових фінансових потоків. Ці та інші зміни у світовій фінансовій системі вимагають відповідної адаптивної реакції національних фінансових систем.

Розширення експансії транснаціонального капіталу фінансового ринку України супроводжувалося зростанням заборгованості споживчого, корпоративного й державного секторів. Вливання у вітчизняну економіку короткострокових кредитних коштів із-за кордону дозволяло тривалий час уривувати високі темпи її зростання. Проте, як свідчать фінансові кризи, що відбувалися у різних країнах на рубежі ХХ-ХХІ ст., домінування короткострокових фінансових операцій зумовлює посилення спекулятивного характеру руху капіталу та вразливості національної економіки до зовнішніх шоків, а рух і нагромадження віртуальної вартості є передумовами кризових явищ, за яких відбувається корекція вартості фінансових активів і приведення цінних пропорцій у відповідність з реальними. До того ж, як зазначають автори [6], і ми поділяємо їх думку, капітал, який надходив в Україну у формі іноземних короткострокових кредитів комерційним банкам в умовах штучного створення сприятливого клімату для імпортного виробника використовувався неефективно. Ринок країни переповнився дешевими товарами ажіотажного попиту, що фінансувався за рахунок споживчих кредитів, які мали надзвичайно високі ціни. У результаті відбулося: зростання корпоративного зовнішнього боргу; значні темпи інфляції; знецінення національної валюти; подорожчання фінансових ресурсів для корпоративних клієнтів на внутрішньому і зовнішньому ринках [6].

Таким чином, фінансова система України виявилася неспроможною опосередковувати масштабні переливи міжнародних капіталів, не маючи дієвих механізмів генерування довгострокових інвестицій у освоєння нових технологій, внаслідок чого в економіці тривалий час спостерігалася

погіршення техніко-виробничої структури, зменшення потенціалу зростання сучасного й нового технологічних укладів, обмеження здатності економіки до самовідтворення. Посилення диспропорцій у розподілі капіталу між фінансовим та реальним сектором економіки України обумовило асинхронність їх розвитку та загострення низки суперечностей, що привело до рецесії промислового виробництва.

Останні два роки для економіки України, як і більшості національних економік світу, стали серйозним випробуванням на міцність до зовнішніх шоків. Активне економічне зростання, що спостерігалось у вітчизняній економіці починаючи з 2000 р., змінилося у другій половині 2008 р. стрімким падінням та подальшою стабілізацією основних макроекономічних показників на певних низьких рівнях у наступні роки. Через стрімке погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств та скорочення фінансової підтримки реального сектора економіки банківськими установами значно уповільнився рух капіталів у високоефективні сфери виробництва. Оскільки обмежений доступ до кредитних ресурсів є одним із факторів, що дестимулює інвестування в країні, а інвестиційна стагнація веде до падіння попиту на інвестиційну продукцію на внутрішньому ринку та сповільнює адаптацію економіки до вимог міжнародної конкуренції [3], то у теперішній час особливого значення набуває вирішення завдання стимулювання фінансових установ до спрямування капіталу у реальний сектор економіки, зокрема, на фінансування інноваційно-інвестиційних проектів.

Отже, внутрішні й зовнішні умови функціонування й подальшого розвитку економіки України можна визначити як надзвичайно складні. Для того, щоб Україна могла використати можливості кризового періоду зміцнити свої позиції у глобальному економічному і політичному просторі, необхідна швидка й адекватна адаптація внутрішніх структур її економіки до змін у світовому господарстві, що потребує здійснення структурної перебудови, оновлення основного капіталу, фінансової санації підприємств, освоєння новітніх конкурентних переваг. Практикою господарювання доведено ефективність вирішення подібних завдань шляхом реструктуризації, під якою зазвичай розуміють здійснення глибоких якісних та сутнісних структурних змін на різних рівнях та в усіх підсистемах економічної системи з метою підвищення ефективності її функціонування [11, с. 200].

В Україні реструктуризація отримала практичне поширення у 90-х роках ХХ ст. як складова приватизаційних процесів, і довгий час ототожнювалася з реформуванням і реорганізацією окремих ланок економіки. Проблеми забезпечення виживання підприємств у умовах трансформаційного спаду актуалізували розробку підходів до реструктуризації як методу антикризового менеджменту. Подальший розвиток цього явища привів до детального вивчення реструктуризації окремих функціональних областей діяльності підприємства (фінансової, технічної, організаційної) і розробки науково-обґрунтованих моделей управління процесом реструктуризації, основаних на динамічній складовій розвитку підприємства, у відповідності з розробленою стратегією його розвитку. У теперішній час реструктуризація розглядається як багатоаспектне поняття, що включає не тільки зміни організаційної структури чи стилю управління підприємством, а й враховує глибинні процеси господарювання - роздержавлення, приватизацію, децентралізацію управління, структуру об'єднань, виробництво та збут продукції, менеджмент, маркетинг, модернізацію техніки та технології (інновації), конкуренцію тощо.

Реалізація системних і комплексних перетворень на мікрорівні через накладання і нагромадження результатів формує реальний образ структурних змін в економіці і залежить від загальної макроекономічної ситуації та ефективності реформ на макrorівні [4]. У теперішній час майже у всіх країнах світу прийнято програми виходу з кризи і післякризового розвитку з врахуванням специфіки прояву кризових явищ у національній економіці, наявного антикризового потенціалу, стратегії економічного розвитку, типу участі держави у регулюванні національного господарства, які на офіційному рівні доводяться до розуміння кожним громадянином, що забезпечує формування поваги і довіри з боку громадян до своєї держави та її інститутів - необхідної умови дієвості заходів державного регулювання економіки.

Перебіг подій сучасної фінансово-економічної кризи свідчить про надзвичайну роль довіри до фінансових та державних інституцій у забезпеченні стабілізації економічної активності й відновлення зростання національної економіки. Здатність інституцій ефективно виконувати свої функції та взаємодіяти між собою стала вагомим стабілізуючим чинником для економік розвинутих країн, Китаю, Індії та низки інших країн Азії з ринком, що формується, а політична нестабільність та неузгодженість дій уряду й НБУ призвели в Україні до кризи довіри, яка ускладнила використання інструментарію макроекономічного менеджменту. Збереження недовіри до національної валюти і банків, влади і партнерів по бізнесу як з боку суб'єктів господарювання і громадян України, так і з

боку міжнародних фінансових організацій і нефінансових корпорацій, обмежує можливості країни у використанні таких сучасних умов, що мають підстави перетворитися на ефективні антидепресійні підйоми, як: поживлення світової економіки, адаптація національної економіки до кризових рівнів зовнішнього і внутрішнього попиту, відновлення закордонного інвестування низкою розвинутих країн та країн Азії. У зв'язку з цим завоювання і підтримання довіри як у рамках національної економіки, так і на наднаціональному рівні має стати однією з домінант сучасної економічної політики України.

Ситуація, що склалася в економіці України під впливом сучасної фінансово-економічної кризи, з однієї сторони, обумовлює актуальність широкомасштабних суттєвих змін у сфері організаційних, технічних, економічних процесів і систем на мікрорівні, з іншої – обмежує можливості вітчизняних підприємств у їх здійсненні. Триваючий спад економічної активності, системна криза фінансового сектору, зниження рейтингів міжнародними рейтинговими агентствами, зростання державного боргу та інші чинники розвитку вітчизняної економіки на тлі очікувань другої хвилі глобальної фінансової кризи унеможливають екстенсивне зростання джерел фінансування заходів з модернізації вітчизняної економіки, а тому, на нашу думку, у теперішній час необхідно зосередити увагу на таких напрямках фінансового впливу на економічні та соціальні процеси, як фінансове регулювання та фінансове стимулювання.

Нині в Україні триває підготовка й обговорення податкової реформи, метою якої є формування податкової системи, яка сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, забезпеченню стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі за умови збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, проведенню збалансованої бюджетної політики на середньо- й довгострокову перспективу. Програма реформування податкової системи передбачає зростання регулюючого потенціалу податкової системи шляхом розроблення чітких, предметних, обмежених у часі і просторі податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності, енергозбереження та раціонального природокористування [16].

Разом із тим, змінюючи парадигму податкової політики України, слід враховувати тісний зв'язок останньої з бюджетною та грошово-кредитною політиками держави. Так, здійснюючи безпрецедентні заходи порятунку національних економік уряди провідних країн світу вже у травні 2010 р. зіткнулися з проблемою забезпечення стійкості бюджетів і зростаючим тиском на ринки суверенних боргових зобов'язань. Перманентна потреба фінансування високого бюджетного дефіциту веде до ризиків зловживання емісійним фінансуванням бюджету, зростання державного боргу, посилення фіскальних вилучень з державного сектору, посилення фіскального тиску на економіку, зростання кредиторської заборгованості держави, а підвищення суверенного ризику викликає додаткове подорожчання фінансування та послаблення балансів банків, а відповідно, й пожорсткішання умов кредитування, падіння довіри підприємств і споживачів та різкі зміни обмінних курсів.

За даними МВФ потреби у рефінансуванні з термінами погашення у третьому та четвертому кварталах 2010 р. досягають у США, Великобританії, Японії та країн зони євро приблизно 4 трлн. дол. США [7]. За таких умов уряди країн вимушені здійснювати консолідацію державного бюджету та реструктуризацію державного боргу, зокрема його пролонгацію. Отже, найближчим часом Україна на світовому рівні може зіткнутися з конкуренцією з достатньо великими потребами у рефінансуванні розвинутих країн, що підвищує її ризик технічного дефолту, зростання якого веде до погіршення суверенних та корпоративних кредитних рейтингів, обмежує доступ вітчизняних компаній до кредитних боргових ресурсів та погіршує інвестиційний клімат в країні.

За таких умов актуалізується завдання реструктуризації бюджетних витрат і витрат бізнесу на техніко-технологічне оновлення економіки України, зокрема, шляхом: впровадження програмно-цільового підходу до розробки та виконання Державного бюджету України й відповідні перегляд державних цільових програм на предмет доцільності продовження їх бюджетного фінансування та концентрація бюджетних ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного й інноваційного розвитку; збалансування інституціонального і конкурсного фінансування; раціоналізація структури державних видатків за розпорядниками бюджетних коштів; розвиток державно-приватного партнерства в інноваційній та фінансовій сферах.

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

Високий ступінь відкритості економіки України обумовлює трансмісію імпульсів розвитку реального і фінансового секторів світової економіки, а також поглиблення розриву між ними, що стало однією з причин рецесії промислового виробництва в Україні. У зв'язку з цим поживлення

вітчизняної економіки та її перехід у фазу зростання можливі лише після здійснення в усіх її підсистемах якісних і сутнісних змін, адекватних змінам у зовнішньому середовищі. Історія свідчить про ефективність вирішення цього завдання шляхом реструктуризації.

Сучасний стан розвитку економіки України, з одного боку, обумовлює актуальність широкомасштабних суттєвих змін у сфері організаційних, технічних, економічних процесів і систем на мікрорівні, з іншого – через обмеженість вибору джерел фінансування ускладнює їх практичну реалізацію. Вирішення цієї проблемної ситуації можливе шляхом посилення впливу фінансового регулювання та стимулювання на економічні процеси в державі.

Принципові зміни, що відбуваються у світовій фінансовій системі, вимагають перегляду уявлень про державне регулювання всієї фінансової сфери, зокрема, визначення відповідності цілей і завдань податкової, бюджетної, грошово-кредитної та структурної політик стратегії розвитку України, узгодження їх основних параметрів, а також чітке розмежування повноважень і обов'язків владних структур у їх реалізації. Завоювання і підтримання довіри до фінансових і державних інституцій як у рамках національної економіки, так і на наднаціональному рівні має стати однією з домінант сучасної економічної політики України.

З метою покращення результативності використання фінансових стимулів у забезпеченні структурної перебудови економіки України доцільні: впровадження програмно-цільового підходу до розробки та виконання Державного бюджету й відповідні перегляд державних цільових програм на предмет доцільності продовження їх бюджетного фінансування та концентрація бюджетних ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного й інноваційного розвитку; збалансування інституціонального і конкурсного фінансування; раціоналізація структури державних видатків за розпорядниками бюджетних коштів; розвиток державно-приватного партнерства в інноваційній та фінансовій сферах, що прискорить процес перетікання капіталу у реальний сектор економіки.

Література

1. Алексеев А. Коли Київ - це далека північ / А. Алексеев // Дзеркало тижня. - 2009. - № 34 - С. 8.
2. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневецький, Л. Збаразька // Економіка України. - 2009. - № 12. - С. 4 - 13.
3. Белінська Я.В. Проблеми валютно-курсової стабільності в Україні / Я.В. Белінська // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 8 (98). - С. 200 - 208.
4. Боровецький Р. Реструктуризація як фактор успіху підприємства в добу глобалізації / Р. Боровецький. - Тернопіль: ТІСІТ, 2007. - 70 с.
5. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. - 2009. - № 2. - С. 5 - 23.
6. Діба М.І. Вплив іноземного капіталу на економічні процеси в Україні / М.І. Діба, Є.С. Осадчий // Фінанси України. - 2009. - № 11. - С. 35 - 46.
7. Доклад о глобальной финансовой стабильности, бюллетень о состоянии рынков [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fmu/2010/02/0710r.pdf>
8. Лавренюк С. Уряд представив Програму економічного та соціального розвитку країни на 2010 рік / С. Лавренюк // Голос України. - 2010. - № 68(4818). - від 16.04.10. - С. 1,2.
9. Бальцерович Л. Вам потрібен реформаторський уряд / Л. Бальцерович // Дзеркало тижня. - 2010. - № 6-7(786-787). - від 20.02.2010. - С. 7.
10. МВФ відмовив Україні. Двічі // Дзеркало тижня. - 2009. - № 48-49 (776-777). - 12-12 грудня 2009. - С. 8.
11. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія / С.В. Мочерний та ін. - К.: Видавничий центр "Академія", 2002. - Т.3. - 952 с.
12. Науменкова С.В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Фінанси України. - 2009. - № 3. - С. 23 - 36.
13. Сколотяний Ю. Анатолій Гальчинський: «Досягнута стабілізація світової економіки не буде тривалою» // Дзеркало тижня. - 2009. - № 34 (762). - С. 7.
14. Уманців Ю. Конкуренція та концентрація капіталу: проблеми співіснування у національній економіці / Ю. Уманців // Банківська справа. - 2009. - № 4. - С. 68 - 81.
15. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А. Чухно // Економіка України. - 2010. - № 1. - С. 4 - 18.
16. Ярошенко Ф.О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозицій Міністерства фінансів України) / Ф.О. Ярошенко // Фінанси України. - 2010. - № 7. - С. 3 - 21.
17. Яценко Н. "Новий курс" по-академічному / Н. Яценко // Дзеркало тижня. - 2010. - № 14(794). - від 10.04.10. - С. 1, 8.